

Shocking- very shocking... But,
that's the story of my life!

(jedna misao Džemsa Bonda)

Jedan od događaja kojima se, krajem prošle godine, intenzivno bavila naša tzv. zabavna štampa, ta gospodica sumnjivog morala u žutom kombinezonu i crvenim gaćicama, jeste zamena Šona Konerija na dužnosti dežurnog Džemsa Bonda nekim tipom koji je u svom dosadašnjem životu reklamirao brilijantne, muške steznike, veštačke vilice, perike i slične neophodne predmete za srećan život. Štampa o kojoj je reč ne vidi u tom činu ništa čudno. To je za nju samo promena „kugličnog ležaja“, samo izmena „prenosne poluge“ u jednoj, po svemu sudeći, veoma rentabilnoj industriji, isto tako kao što je, na primer, smenjivanje urednikâ koji misle drugačije od njenog glavnog urednika stvar od neposrednog značaja za povećanje tiraža.

Ali, bojim se da nije tako.

Plašim se da odlazak Konerija znači kraj autentičnosti jednog mita, nestanak poslednje romantične predstave herojstva naših dana, smrt jednog od tako retkih pravih junaka našeg sveta. Jer ja, naime, nikada nisam filmove o tajnom agentu 007 smatrao samo površnom zabavom, niti praznom demonstracijom tehnicističkog sjaja filmske industrije, a još manje sam bio sklon da tim delima Terensa Janga („Dr No“, „Operacija grom“), Gaja Hemiltona („Goldfinger“), „Sa ljubavlju iz Rusije“) i Luisa Džilberta („Vi živite samo dva puta“) pridam atribute otrovne propagande imperijalističkih super-sila, da u njima pronalazim elemente negacije humanističkog smisla života, te da ih tretiram kao opasni inostrani uticaj na nevnu psihu naše mladeži.

Naprotiv.

Džems Bond je za mene bio nešto sasvim drugo.

Možda je on, da odem tako daleko, bio jedna od mojih nada za spas čovečanstva. Možda sam u njemu video ono što nedostaje „pozitivnim“ junacima „pozitivnih“ filmova: snagu individualnosti, lepotu avanture, slobodu ljubavi, moral oslobođen hipokrizije, nesalomljivost, odlučnost da se korača iz poraza u poraz — ka konačnoj pobjedi. Možda je 007 bio poslednji primer izbavljenja iz mreža manipulacije, retka i dragocena mogućnost odupiranja depersonalizaciji, primer trajanja izvan sistema organizacija, obrazac života koji postoji uprkos silama opresivnog omasovljavanja čoveka i bez obzira na puteve uništenja svesti i osećanja kojima je isprepletna ova civilizacija.

Ali, zapitajmo se, šta sačinjava filmove o Džemsu Bondu? Šta tog junaka Jana Fleminga razlikuje od ostalih tajnih agenata, sa čijim se avanturama svakodnevno susrećemo u sveobuhvatnoj masovnoj kulturi?

Jedan bugarski pisac te vrste literature sročio je nedavno, uz mnogo sanstefanskog duha, knjigu u kojoj izvesni socijalistički tajni agent — koji je sasvim nespretna sa ženama, ali koji je pun naprednih osećanja, svestan istorijskog značaja svoje službe domovini i svog internacionalističkog duha — nanosi težak poraz Bondu, koji, je li, nije ništa drugo do obična dehumanizovana, zločinačka mašina u službi imperijalizma. Taj bugarski tajni agent je verovatno svoj heroizam demonstrirao i u Čehoslovačkoj, ali čisto sumnjam da je predstava njegovog tvorca o Bondu ispravna, već i iz prostog razloga što pomenuti bugarski drugovi žive i sami u društvenoj strukturi koja podrazumeva manipulaciju kao osnovni princip održanja postojećeg. Da li se, na drugoj strani, Bond priklanja manipulisanju? Ne bori li se on upravo protiv totalitarne vlasti, protiv metoda uzurpacije prava većine od strane posvećene manjine, koja u svojim rukama drži sredstva manipulacije (tj. sredstva političke prinude)? Nisu li njegovi protivnici upravo ljudi koji pozitivna dostignuća nauke i tehnike, dostignuća ljudske graditeljske mašte, ne koriste u cilju oslobođenja svesti čoveka i svih njegovih generičkih sposobnosti, već u svrhu zavodenja situacije sa apsolutnom uranilovkom misli i osećanja koja se, konačno,

bogdan tirnanić

akcija, nasilje, ljubav, smrt

beleške o džemsu bondu, post festum

demonstrira bezpogovornom poslušnošću prema vrhovnom upravnom telu „ljudskog inžinjerstva“ i apsolutnom podređenošću silom nametnutoj ideji sveta bez posebnosti i bez prava na individualnu slobodu?

Filmovi o Džemsu Bondu, bez obzira ko ih i zašto smatra samo šarenim pričicama filmske mašte, oličavaju našu sadašnju situaciju bolje od brojnih pragmatističkih socioloških studija, ili, tačnije rečeno, oni je verifikuju u duhu najpozitivnijih zaključaka savremene kritičke sociologije.

Prvi fatum tog bondovskog sveta surovosti i smrti jeste činjenica nezamislivog napretka tehnoloških i elektronskih elemenata civilizacije, odnosno pomeranje granice ljudskih graditeljskih moći i mogućnosti za jedan ili više koraka napred. Na izvestan način, ovi filmovi su prava apologija ljudskog razuma, ali oni nemaju iluzija u pogledu povratnih uticaja takvih produkata na čoveka samog. Filmovi o Džemsu Bondu prikazuju pravu sliku Mak Luanovog „svetskog sela“, te ljudske zajednice stvorene po sistemu indentičnosti fizioloških reakcija, zajednice koja iz svog sistema isključuje elemente individualne izoliranosti, kritičke svesti kao pravog rezultata humanističke posebnosti svakog čoveka, intelektualnog angažmana, kritičke postojećeg sa pozicija izvan date strukture, — zajednice u kojoj kao jedina komunikacija postoji neizmjenjivost kretanja indikativnih poruka vrhovnog tela manipulacije, i u kojoj je imanentna apsolutna poslušnost „mase“ u odnosu na odluke „vode“, te gde su obe strane, kako bi rekao Kosik, zaštićene plaštom neodgovornosti i anonimnosti.

Takvo „svetsko selo“ nije, svidalo se to kom ili ne, daleka budućnost. Ono je postojeći izraz krize svesti naše vremena. Taj se sistem lepo reprezentovao u avgustovskim događajima prošle godine, u agresiji koja još traje i koja je bila zadnji udarac naivnom verovanju da se humanistička budućnost može graditi na društvenim principima koji isključuju elemente slobode i socijalne pravde za sve, na principima koji uime modela apstraktnog čoveka vrše ugnjetavanje volje konkretnih ljudskih bića. Za mene nema razlike između sveta Džemsa Bondâ i sveta Žan-Lik Godara, a Lemi Košn iz „Alfagrada“ i Ferdinand iz „Ludog Pjeroa“ deluju na istim principima odbijanja integracije sa jednim takvim sistemom postvarenosti kao i tajni agent 007, ili kao Boni i Klajd, ta čeda Artura Pena, taj „krvavi par“ najveće istorijske krize najvećeg manipulativnog sistema zapadne hemisfere. Njihovi postupci nisu uvek (tačnije: nisu skoro nikad) opravdani sa stanovišta verifikovanih etičkih normi, ali, zapitajmo se, kakva je, u stvari, etika mogu-

ća u svetu bez slobode kada se zna da moralno delovanje nije ništa drugo do permanentna borba za proširenje granica slobode ljudskog delovanja. U odnosu na društvo, ove ličnosti su potpuno neudžne. One su, dođuše, njegovi otpadnici, ali akcija koju preduzimaju jeste, ovako ili onako, pravi protest protiv njegove suštinske nehumanosti.

Ali, reći će neko, Bond je član društva, on je oružje organizacije održanja postojeće strukture klasa i raspodele vrednosti, on deluje u ime i po naredenju neprirodnih relacija socijalnog ustrojstva savremenog sveta. To je tačno. No, na drugoj strani, Bond uspeva — a to je najvažnije u ovom trenutku — da se održi iznad organizacije kojoj pripada, a njegovom moć individualnog rešavanja slučajeva pokazuje ujedno i slabosti manipulativnog sistema na kojoj ta organizacija počiva. Kao član jedne organizacije koja se bori protiv druge, Bond živi zahvaljujući samo tome što se izdvaja i iz mehanizma jedne i iz mehanizma druge. Živi zato što je ličnost sa individualnom posebnosti, što je spreman na poteze koji se računarima i kompjuterima ne mogu predvideti, što sistem kibernetičke vlasti nad ljudima zamenjuje ljudskom avantom, što umesto elektronske preciznosti robota pokazuje tipično ljudske slabosti, što je, konačno, ličnost koja se ne može ukalkulisati u određeni sistem jednolikosti i programirane u određeni sistem jednolikosti i programirane predestinacije.

Nije teško u očiti netrpeljivost koju njegov šef, kao predstavnik vrhovnog manipulativnog tela, pokazuje prema Bondu, prema tom nesavršenom oružju čiju bi nužnost rado zamenio nečim drugim. Jer Bond, bez obzira na svoju korisnost, uvek predstavlja latentnu opasnost. On nije deo mase. On se ne može svrstati ni u kategoriju anonimne većine, a ni u kategoriju manipulatora. Njega su oslobodili društvene odgovornosti, ali od njegove lične odgovornosti zavisi društvena sigurnost. Njega ne možete mistificirati. Njemu ne možete prodavati fraze umesto političkog mišljenja. Ne možete uticati na njegovu lažnu, masovnu svest, jer je pretpostavka i njegove i vaše sigurnosti, njegove i vaše egzistencije, upravo na sasvim drugoj strani — u Bondovoj kritičkoj svesti, u mogućnostima njegovog zdravog razuma. Vi se njime služite kao sredstvom jednog sistema prenosnih poluga, transmisijski, podređenosti, zavrtnja, gvozdene discipline i „istorijskih zakonitosti“, čija je logika izvan mogućnosti spoznaje razuma, ali ga huškate na slične sisteme zato što znate da se oni, tudi i vaši, zasnivaju na zajedničkim imeniteljima političke manipulacije i manipulativne tehnologije, koji su održivi samo dotle dok ne postoji element individualne svesti i individualnog angažmana. On je vaše oružje, ali i vaša nečista savest. On je vaše sredstvo, ali i zaloga vaše buduće propasti. Zato ga tako pomno proganjaju onda kada završi zadatak i kada se na nepreglednoj pučini mora odati svojim „niskim“ strastima, koje, kao što se već može pretpostaviti, nedostaju ranije pomenu- tom bugarskom kolegi. Vi ga se plašite više nego njegovi i vaši protivnici. Dovoljan je jedan njegov pogrešan potez za konačnu propast. Šta će se dogoditi ako počne da se ponaša kao junak „Alfagrada“ i smišljeno zbu- njuje elektronske računare, a već „obradene“ ličnosti počne učiti rečima: *ja vas volim?* Ili ako, kao onaj tip iz „Ludog Pjeroa“, dinamit upotrebi u pogrešne svrhe?

Nije zato, kada se sve ovo ima u vidu, čudno što je Bond postao jedan od najomiljenijih junaka savremene omladine. I nije čudno što bioskopska publika vrišti od zadovoljstva kada on besomučno gnjeca i mlati horde bezimenih protivnika, te spodobе sa dušom roba i sveuču robota. On nas uči da se živi samo dva puta — jednom za sebe, a jednom za svoje snove. On vraća veru u mogućnost odupiranja mašineriji uništenja, u mogućnost efikasnog otpora individualnih akcijom nasilju mašine, u potrebu zdravog rušilačkog nagona, u snagu ljubavnog užitka iznad svih ideoloških doktrina — u sve te stvari koje nas čine različitim od drugih ljudi, ali u čiju se pomoć osećamo članovi- ma slobodnog ljudskog bratstva.